

TÖBB ÉVTIZED KÜZDELEM
LISZT – ERKEL – DOHNÁNYI – HUBAY –BARTÓK – KODÁLY
AKADÉMIAJÁÉRT EGY ÍRÓASZTAL MELLŐL
Réfi Zsuzsanna beszélgetése Puskásné Ispán Franciakával

/kodaly.org.uk/memorial-plaque-cecilia-vajda¹

„Nagyon mozgalmas élet volt, de nagyon szép.” – idézi vissza a pályáját a szeptemberben gyémántdiplomáját átvevő Puskásné Ispán Franciska. Az elmúlt évtizedek tengernyi emlékét 50 emlékkönyv őrzi, minden esztergomi és külföldi kurzusról. A neve első sorban, mint a Liszt Ferenc Zeneakadémia tanulmányi osztályvezetője, egy ideig főtitkára majd rektori tanácsosa vált ismertté. Ma is jó érzéssel gondol arra, hogy a tanulmányi ügyek mellett mindig minden más kéréssel fordulhattak hozzá, szolfézs órákat is helyettesíthetett Kistétényi Melindánál, ha a tanárnő vidéken koncertezett vagy Szőnyi Erzsébet tanárnő külföldi csoportjainál. Van, aki úgy emlékezik rá, hogy segítsége nélkül nem jutott volna el a diplomáig 1998-ban megalapította a Solti Kamarazenekart: a 16 tagú együttest még ma is működteti. A Magyar Kodály Társaságban Felügyelő Bizottsági tag s ha teheti boldogan tanít is. A karnaggyal, középiskolai ének-zenetanárral, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem nyugalmazott tanulmányi vezetőjével, különleges pályájáról beszélgettünk.

– *Mikor döntötte el, hogy karvezető lesz?*

– Záborszky József tanár úr váratlan megbízása indította el a pályán amikor a kórusból kiszólitott „Az a szőke copfos jöjjön ki dirigálni” – mutatott rám. Ó, de boldog voltam! Nem is izgultam, inkább hálás voltam a bizalomért.

---

¹ A forrás megjelölése nélküli képek Puskásné Ispán Franciska archívumából valók. (A Szerk. megj.)

– *Családi örökség a zeneszeretet?*

– Bizony az! Bár a családban muzsikus nem volt, de zenei úgynevezett „mindenevők” voltunk. Édesanyám nagyon szépen énekelt, édesapám a hadifogságból hazatérve azonnal éves bérletet vásárolt az Operába és felváltva kísérték el minden előadásra. A Zeneakadémia iskolai hangversenyeire mindkét szülőm jött, az áldott emlékű Lukin tanár úr felejthetetlen ismertetéseit majd a közös éneklést soha nem mulasztottuk el.

Zongorám különleges körülmények között lett. Ugyanis az egyik iskolai tanító néni iker lányai egyszerre mentek férjhez s a zongorától megváltak. Nagybátyám adott kölcsön pénzt és lett zongorám, miközben a háború utáni nyomorban még asztalunk sem volt. A lovaskocsi platóján érkezett hangszert behozták az egyik szobánkba, én pedig a nagymamámtól kértem két gyerekvillamosjegynyi pénzt és elszaladtam a Bosnyák téri Szt. Antal templomba megköszönni a Teremtőnek, hogy lett zongorám! Hét évesen kicsiny kórust szerveztem az utcánkban lakó gyerekekből, barátnőmmel előadtuk babákkal a János vitézt, Nagymamám a nyitott kapunál várta az érdeklődőket egy bögre barack kompóttal. 31-en voltak kíváncsiak az előadásra, melyen 31 forintot gyűjtöttük össze és édesanyám kíséretével elvittük az akkori Fővárosi Tanács elnökhelyetteséhez, Farkasinszky Lajoshoz azzal a kéréssel, hogy juttassa el a szegény háborúban szenvedő koreai gyerekekhez. Ő megsimogatta az arcunkat és adott egy puszit a fejünkre.

A zeneiskolában zongorázni, furulyázni tanultam, jártam Horváth Ilus néni kamarakórusába, kerületi szavalóversenyt nyertem: a budapesti első helyet Vass Éva színésznő kishúga vitte el előlem, én így csak a második lettem és Illyés Gyula – akit meghívtam a versenyre mert egy versét szavaltam – a végén megölelt. Az Országház „Fenyőfa ünnepére” édesanyám kísért el, ahol egy ismeretlen katonajelölt fiatalemberrel megnyertük a keringő versenyt.

– *Mikor vált biztossá, hogy zenei pályán folytatja?*

– 12 évesen hirtelen vakbélműtétig orvos akartam lenni, de a 3 hét kórház kitörölte belőlem ezt az elképzelést. Ettől kezdve egyenes út volt a zene felé, zenegimnázium majd a nagy kegyelem, hogy elsőre fölvettek a Zeneakadémia szolfézis – karvezetés szakára, ahol 1964-ben végeztem kitüntetéses diplomával.

Ispán Franciska a zenetanári pálya kezdetén

–Már az Akadémia mellett is tanított?

–Igen. Harmadévesen a Postaforgalmi Technikum kórusát vezettem, majd Szabó Ferenc főigazgató kérésére Sztupár Ferenc tanár úr támogatásával szolfézst és zeneirodalmat tanítottam a Szovjetunió Nagykövetségi Zeneiskolájában 11 évig – oroszul. Akkoriban nem volt kedvelt nyelv az orosz, én viszont nyelvbolond voltam, Jeszenyint, Puskind fordítottam, francia nyelvből is érettségiztem és a zeneiskolai közel 100 kis és nagyobb növendékem (az afgán kisleánytól a vietnami követ három okos, szorgalmas gyerekén át, Jakubovszky lengyel nagykövet két kiválóan nevelt kisfiáig) megannyi tehetséges növendékam volt. Ezek ártatlan, a zenét nagyon szerető, vizsgakonzerteken ragyogó szemekkel figyelő angyalok voltak, akik közül néhányan még ma is írnak karácsonyi üdvözlőt: az egyikük például Kamcsatkából! Az orosz diplomaták, magasrangú katonatisztek soha nem akadályozták abban, hogy a zeneirodalom vallási tárgyú műveit mise keretében meghallgassuk.

Sztupár Ferenc tanár úr más komoly szerepet is betöltött az életemben. Az ő segítségével adhatta be férjem a Műszaki Egyetemre szóló felvételi kérelmét, ugyanis Édesapja görögkatolikus főpap volt.

–Találtam egy bejegyzést, amelyben zseniális ének-zenetanárként emlékezik Önre egy gimnáziumi növendéke, mert megszerettette vele a klasszikus zenét.

– Mindig szerettem tanítani, no és vezényelni! A diplomahangversenyem után Vásárhelyi tanár úr azzal köszöntött, hogy „hej aranyoskám én magával még versenyeznék is!” Két év elteltével Szabó Ferenc, a Zeneakadémia akkori főigazgatója, Takács Lászlóné főtitkár tanácsára meghívott a Zeneakadémiára a Tanulmányi Osztályhoz. Ez nem csupán irodai munka volt, hanem alkalmi helyettesítés is – ahol szükség volt rá. Kistétényi Melinda természetesen pótolhatatlan volt! Ő alapította az első kamarakórust is, ahol csak úgy, mint később Párkai tanár úrnál alaptó tag voltam. Az első zeneakadémiai korszakom édesanyám hirtelen haláláig tartott. A fiam még kisiskolás volt, az otthonunk édesanyám nélkül nem működött, az Akadémia viszont másfél embert kívánt. Váltanom kellett, így lettem az Eötvös Gimnázium tanára. Gazdátlan volt a kórus, de sikerült jól megszervezni, Pál József igazgató úr megbecsülte a munkámat. Párhuzamosan az István Gimnáziumban is tanítottam 10 órás félállásban. Akkor még szombaton is volt tanítás, ott találkozhattam Ferencsik Jánossal.

Eötvös Gimnázium kórusa élén „Az Év Kórusa” címet elnyert versenyen

–*Közben akadt egy újabb feladat is.*

–Igen, Szőnyi Erzsébet tanárnő meghívott az általa kiválóan vezetett Esztergomi Nyári Zenei Egyetemre. Rám bízta az angol nyelvű csoportot. A német csoportot Szabó Tibor, a franciát Kollár Éva, a spanyolt Ördög László az olaszt a szakmai szárnyait akkor már bontogató B. Horváth Andrea vezette. Ez az évenként ismétlődő megbízás elindította a nemzetközi pályámat is. Kinyílt a világ Angliától Mexikóig.

Tanári csoportkép egyik angolai Vajda Cecília vezette kurzus idején. A legfelső sor jobb szélén Szőnyi Erzsébet mellett Puskásné Ispán Franciska

A római zenetanárok kurzusa alkalmi kórus záró hangversenye: kánonok és madrigálok szolmizálva is!
A karnagy-tanár: Puskásné Ispán Franciska

A Lohjai Vegyeskar 30 éves jubileumát ünnepli, Bárdos Dana - dana volt a zárószám

Két év elmúltával Sári Tibor hívott szegény Szávay Nándorné Demény Magda halála miatt a Magyar Zeneművészek Szövetsége ügyvezető titkári feladatára. Nem volt egyszerű feladat! Voltam még az Interkoncert főosztály vezetője. A feladat ötféle egység vezetése volt, ami hallatlan tapasztalatot igényelt és napi megpróbáltatás volt. Főnököm, Horváth József igazgató úr, aki példás, egyenes, tiszta lelkű ember volt, akit – mire hazajött egy nemzetközi konferenciáról – kreált indok alapján felmentették. Szörnyű volt! Én ezt követően fiammal, Puskás Zsolt gordonkaművésszel (a férjemnek itthon kellett maradnia, mert megszüntették volna kutatómérnöki állását,) a Szilvay-fivérek közbenjárásával, remek állást kaptam Finnországban.

Puskás Zsolt gordonkaművész, a Magyar Rádió Szimfonikus Zenekarának és a Solti Kamarazenekarnak a tagja

Lohjában a Zenei Intézetben egy év alatt elvégeztem az elméletet tanító tanárokkal Szőnyi Erzsébet Zenei írás – olvasás 8 füzetéből 5-öt. Helsinkiben a Sibelius Akadémián Erkki Rautionál tanulhatott a fiam, én meg óradíjasként iskolai énektanítási gyakorlatot vezettem. A fiam 1989-ben nyert diplomát a Liszt Ferenc Zeneakadémián, én felhasználva az egyik finnországi kurzusomat, munkahelyet kerestem a számára. Diploma másolatáért mentem be az Akadémiára, ahol Soproni József rektor úr megkért, hogy térjek vissza a Tanulmányi Osztályt vezetni. Nagyon nehéz döntés elé állított, mert a finn igazgatóm marasztalt, közben itthon az Óvónőképzőn is szívesen láttak volna, miközben az Eötvös Gimnázium is várt a szívem, mégis az Alma materemhez húzott. Mozgalmas évek következtek, sok – sok nehézséggel.

CS CamScannerrel szkennelve

Szőnyi Tanárnő köszöntése kedvenc évfolyama körében (Magyar Örökség díj kitüntetés alkalmából. Szőnyi Erzsébet mellett fehér ruhában Puskásné Ispán Franciska, kosztümben pedig Somorjai Paula

–A Tanulmányi Osztály vezetőjeként és rektori tanácsosaként 2005-ig dolgozott. Mire emlékszik szívesen ezekből az időkből?

– Soha nem volt úgynevezett 'csendes napom'. Az ajtóm mindig nyitva volt tanár és növendék előtt. Nem tartottam határozott fogadó órákat. Ezért bármely vezetőképző első vizsgáján garantáltan megbuktam volna. A Tanulmányi Osztályt kényszerűségből néha-néha azért bizonyos időkből zárva kellett tartani, hogy nyugodtan tudjunk dolgozni.

Fegyelmetlen növendék vagy türelmetlen tanár sajnos mindig akadt, akik kritizáltak. Szerencsére nem ez volt a jellemző. A lényeg a tanterekben jókedvvel történő tanítás volt. No meg a vizsgák! Az operavizsga félévkor a Kisteremben (ma Solti Terem) történt csak úgy, mint minden más főtárgy vizsga is. Hetekig abból éltem, amit a vizsgákon „begyűjtöttem”. Ahogyan a könnyelműen órákra járókat, vizsgákat indokolatlanul halasztókat magamban megvettem, a tehetséges, szorgalmas kivételes tanáraikat megbecsülőknek a csillagokat is lehoztam az égből.

Hihetetlen helyzeteket sikerült megoldanom, például: a szerb – bosnyák háború idején egyszer egy fiatal, borostás, meggyötört arcú férfi, akinek magyar édesanyja volt, bekopogott, hogy adjak neki munkát. Zeneszerző, piciny kisbabájuk és felesége otthon, ő nem akar senkit megölni. Segítsek. Megkérdeztem tudna-e magyarul zenetörténetet tanítani, ugyanis Rázga József tanár úr esedezve kért tanárt novemberben a békáscsabai Bartók Béla Szakközépiskolába! Az ifjú megmutatta a leckekönyvét, vállalta a tanítást, Rázga József tanár úr még szolgálati lakást is adott neki, én meg kezébe nyomtam a vonatjegy árát.

P. Ispán Franciska alapítása óta a Solti Kamarazenekar művészet vezetője

Hasonló eset volt, amikor egy szerb karmesternek, akit az Operából küldtek hozzám mint „csodatevőhöz”, gyorsan kellett segíteni. Eszembe jutott, hogy Szentendrén a zeneiskolában biztos, hogy tanulnak szerb gyerekek, a karmester tudott hegedűt tanítani. Bokor György igazgató emberséges segítségét máig emlegetem.

Egy időben turista irodák is gyakran felkerestek, hogy idegen nyelven vállalnám-e bemutatni a Zeneakadémiát. Vállaltam, ha honorálják. Abból lett a karmesterképzősök vizsgáinak zenekari anyaga kölcsönzése, máskor az évnyitó és záró ünnep asztalára bordó bársony terítő. A Zeneakadémia közelében lévő RÖLTEX vezetője annyira segítőkész volt, hogy azt kérdezte, hány méter kell és mennyi pénzem van. Sajnos valutám volt, amit a csoport adott, erre gyorsan átrohantam a szemközti török pénzváltóhoz, aki szó nélkül többet adott, mint a hivatalos ár. Aztán vissza a Röltexbe.

Ünnepi tanintézeti esemény a Zeneakadémia színpadán és az interjúban fentebb szereplő bársony terítő. Az elnöki asztal közepén Falvai Sándor rektor úr beszél, az elnöki asztal szélén kék ruhában Puskásné Ispán Franciska. Mellette: Jeney Zoltán, Tallián Tibor és Lantos István

Hasonló helytállást követelt az akkreditációs örület. Az e célból működő bizottság nem tudta összeállítani az öt napnyi látogatás rendjét. Végül magam állítottam össze, a főtitkári szobában kalocsai hímzett terítőmmel terített asztalnál ebédelt az 5 tagú bizottság, azt, amit én főztem és minden reggel szállítottuk a férjemmel. Szebenszky Borika melegítette, a büfés Gábor adta az evőeszközöket, poharakat. Termoszban friss feketét készítettem, órákra a tanulmányi osztály munkatársaim kísérték a vendégeket, kávészünetben értük mentek, ebédidőben ebédeltek stb. Ez olyan színvonalon történt, amelyet a Liszt Ferenc nevet viselő Zeneakadémia megérdemelt.

A zeneakadémiai életemben nagy büszkeségemre, a tanítás méltó volt a múltunkhoz, ezért is fájt, ha valaki ezt nem értette, s az órákat hanyagolta – ezért szinte „ölni” tudtam volna!

Nagy veszélyeket is átéltem, amikor a Zeneakadémiának 51 millió Ft tartozása lett kifizetetlen fűtés, világítás számlákból. S itt szeretnék néhány őszinte szóval Kósa Ferenc emlékének adózni. Kért egy azonnali beszámolót a helyzetünkről és mint a Kulturális Bizottság elnöke elérte, hogy mentesüljünk a fizetés alól, a gazdasági igazgató azonban repült. Nagy megkönnyebbülésemben kitétettem a kis háromlábú fekete táblát a bejárathoz, rá akasztottam a Kodály Psalmus kinagyított részletét: Az igazakat Te mind megtartod! Többen összeölelkeztünk s abban az évben megkönnyebbült szívvel karácsonyoztunk.

A svéd nagykövet felesége, Birthe Lundvik alapította meg a Zeneakadémia Baráti Körét. Bámulatós tekintélye volt, hívó szavára a Budapestre akkreditált nyugati országok nagykövetei és főként feleségeik éveken át segítették a tehetséges növendékeinket például külföldi versenyek nevezési díjaival, versenyeken való részvétel egyéb költségei átvállalásával. Tiszteltem őket és szeretettel vettem részt az üléseiken, ők pedig bíztak a szavam igazában. Elküldtek Amerikába is, hogy tanulmányozzam a nagy zenei egyetemek nehézségeiken való túljutását. Nagy csalódás volt, hiszen a módszer az órák és tantárgyak csökkentését jelentette. Ez az, amit mi nem akartunk!

1959-ben Kabos Ilonka vette át az arany oklevelét a Zeneakadémián és a következőket mondta: ha most egy tündér itt megjelenne és felajánlaná, hogy három kívánságomat teljesíti, én csak egyet kérnék: „ha igazán tündér vagy add, hogy még egyszer Dohnányi növendéke lehessenek”.

Szvjatoszlav Richter játszott a Nagyteremben annyira bensőségesen és lenyűgözően, hogy mi nem tudtunk megszólalni, csak sírni a meghatottságtól. Ma is úgy gondolom, hogy nagy bűn volt, hogy nem választhattuk őt „tisztéletbeli professzorra” – nem rajtunk bukott el az egyébként egyöntetű kívánságunk!

David Ojsztrahot a Zeneakadémia Egyetemi Tanácsa tisztéletbeli professzorra választotta. Az erről szóló pompás formába öntött dekrétumot Kovács Dénes főigazgató olvasta fel, én fordítottam oroszra. Évek múlva ugyanez az esemény megisméltődött Emil Gilelsz tisztetére is. Kovács Dénes köszöntőjét Kapitánffy Istvántól előre kézhez kaptam, lefordítottam oroszra, Komár Pali bácsival ellenőriztettem és kezemben a fordítással helyet foglaltam. Kovács Dénes elkezdte olvasni szöveget, amely tévedésből Emil Gilelszet hegedűművésznek nevezte. Szegény Kovács Dénes idegesen, de túlélte ezt a

bakit. S akkor jött a következő, hogy a saját köszöntőjét egyik zsebében sem találta kinyitva improvizált. Amilyen csodálatosan hegedült, olyan rosszul beszélt. S ekkor következett az én megkínzatom, mely szerint szinkron tolmácsként kellett fordítanom, amit Ő improvizált. Ráadásul az oklevelet vissza kellett szerezni Gileltszól és gyorsan javíttatni. Az is kalandos volt, de végül kikerültünk a bajból.

Amikor eljött hozzánk a holland királynő, úgy találtam, hogy különleges módon kellene várnunk. Az Ewald rézfúvós együttes gyönyörű fanfárt játszott a főbejáratnál, majd Falvai rektor úr elegáns virágcsokorral üdvözölte a királynőt és következett az Akadémiánk neves tantermeinek megtekintése, végül Lantos István tanár úr a Nagyterem orgonáján improvizált. Claus herceg, a férj, odasúgta nekem, intézzem el, hogy Ő itt maradhasson és egész nap ezt hallgathassa.

Nagy tett volt, hogy a holland D. Egberts kávé cég felajánlott 30 millió forintot, de meg kellett mondanunk, hogy mire költenénk. Falvai rektor úr kikérte a véleményemet, mire én a legégetőbb gondunkat említettem, hogy ugyanis a szű bevette magát a kollégiumunk tetőszerkezetébe...De ekkor fölvettem a Roth Miksa-féle ablakok restaurálását is. Így került ez a munka Mester Éva kiváló üvegre Restaurátorunk kezébe.

Most, amikor a gyémántdiploma átvételére készül az évfolyamom, alig tudok másra gondolni, mint csak arra, hogy erős hitet, hűséget, áldozatkészséget, a tudás tiszteletét, az elegáns szellemesség megbecsülését, a hiteles előadó-művészetet máig is kitartó mennyiségben kaptunk. Ezt megérni mekkora ajándék!

Köszönjük és köszönöm NEKED drága ALMA MATERÜNK!

Puskásné Ispán Franciska a Solti Kamarazenekar alapítója és Falvai Katalin a Tea Glóriával (2014.04.09. I. rész. hatoscsatorna) c. műsorban.

[Tea Glóriával 2014.04.09. I. rész. hatoscsatorna \(18:47\)](#)